

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора кафедри екології та біологічної освіти, Білецької Галини Анатоліївни на дисертацію Лункова Олексія Михайловича «Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Здоров'я психолога є важливою умовою якісного виконання професійних обов'язків, адже міжособистісна взаємодія, емпатія, здатність до активного слухання, професійна рефлексія потребують значних ресурсів. Крім того, майбутні психологи мають бути готовими зберігати професійну стійкість і, надаючи допомогу своїм клієнтам, виконувати роль провідників ідей здорового способу життя, психогігієни та профілактики стресу в різних соціальних середовищах. Відтак, актуальним завданням професійної підготовки майбутніх психологів є формування здоров'язбережувальної компетентності, що передбачає здатність зберігати та підтримувати власне фізичне і психічне здоров'я, попереджати професійне вигорання. Однак, дисертант слушно зазначає, що у змісті підготовки майбутніх психологів здоров'язбережувальні аспекти часто розглядаються опосередковано, інтегруються у зміст різних навчальних дисциплін. Як наслідок, у випускників бракує чітких уявлень про способи підтримання здоров'я, що знижує ефективність їхньої професійної діяльності. Крім того, проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів не була предметом окремого наукового дослідження. Заважаючи на вище зазначене, дисертаційне дослідження Лункова Олексія Михайловича є актуальним і своєчасним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація підготовлена відповідно до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (номер державної реєстрації ДР № 0114U005266), де роль автора полягала в обґрунтуванні педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів в процесі фахової підготовки. Тема роботи затверджена на засіданні вченої ради Хмельницького національного університету (протокол № 3 від 31.10.2024 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Здатність аналізувати наукові проблеми і факти, глибоке розуміння та інтерпретація складних недостатньо досліджених наукових категорій і явищ дозволили Олексію Лункову отримати теоретичні та практичні результати, що складають теоретичне і методичне підґрунтя подальших наукових розвідок проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки. Найбільш суттєвими науковими результатами, що містяться в дисертації, є такі:

- уточнено сутність базових понять дослідження;
- з'ясовано сутність і структуру здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів, визначено критерії, показники і рівні її сформованості;
- визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки, розроблено модель досліджуваного процесу;
- розроблено навчально-методичне забезпечення для формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів;
- експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки.

Нові факти, одержані здобувачем

Дисертація Олексія Лункова містить нові, раніше не захищені наукові факти і положення. Дисертантом вперше визначено і теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки (забезпечення позитивної мотивації здобувачів до здійснення здоров'язбережувальної професійної діяльності на основі сформованих ціннісних орієнтацій; створення особистісно орієнтованого освітнього середовища, спрямованого на формування культури здоров'я майбутніх психологів; використання в процесі фахової підготовки майбутніх психологів інтерактивних методів і технологій навчання, спрямованих на формування знань про здоров'я і розуміння основних положень здоров'язбереження; організація позанавчальної (самостійної) діяльності для набуття особистого досвіду здоров'язбережувальної діяльності); розроблено модель формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів.

Позитивно оцінюємо те, що у дослідженні уточнено зміст поняття «здорів'язбережувальна компетентність майбутніх психологів»; удосконалено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, операційно-поведінковий) сформованості здорів'язбережувальної компетентності майбутніх психологів; подальшого розвитку набули зміст, форми і методи формування здорів'язбережувальної компетентності майбутніх психологів; положення щодо реалізації методологічних підходів і принципів навчання під час формування здорів'язбережувальної компетентності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, не викликає сумніву. Методологічно обґрунтованими є вибір об'єкта і предмета дослідження, визначення мети і завдань дослідження, формулювання гіпотези, вибір методів дослідження.

Для обґрунтованого вивчення проблеми дослідження дисертант здійснив ретельний аналіз літературних джерел і сучасного стану підготовки майбутніх психологів у закладах загальної середньої освіти, що дозволило науково обґрунтовано визначити педагогічні умови формування здорів'язбережувальної компетентності майбутніх психологів, розробити навчально-методичне забезпечення, підібрати оптимальні форми аудиторної і позааудиторної роботи, методи і технології навчання. Проведений аналіз літературних джерел надав змогу Олексію Лункову уточнити сутність базових понять дослідження, визначити методологічні підходи і принципи, котрі доцільно враховувати у процесі формування здорів'язбережувальної компетентності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки.

Ґрунтовною є експериментальна частина дослідження. Методика та етапи педагогічного експерименту визначені з урахуванням завдань і логіки дослідження, а також вимог до проведення науково-педагогічних досліджень. Обґрунтованими є результати педагогічного експерименту, їх достовірність підтверджена методами математичної статистики (критерій Пірсона χ^2).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, також забезпечується апробацією результатів дослідження.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Не викликає сумніву практичне значення результатів дисертаційного дослідження, яке полягає в тому, що його автором розроблено й упроваджено в освітній процес навчально-методичне забезпечення для підготовки майбутніх психологів у контексті формування здоров'язбережувальної компетентності в межах вивчення дисциплін: «Психологія здоров'я та психогігієна», «Психологія стресу», «Основи психотерапії», «Основи клінічної психології»; методичні рекомендації до практичних робіт з дисципліни «Основи тренінгової роботи та коучинг». Теоретичні положення і висновки дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти для вдосконалення змістового і процесуального складників підготовки майбутніх психологів, а також окреслення траєкторії їхнього індивідуального професійного розвитку.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Структура дисертації є логічною і підпорядкованою меті та завданням дослідження. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (288 найменувань, із них 10 іноземною мовою) і додатків. Загальний обсяг роботи – 264 сторінок, із них 179 сторінок основного тексту. Дисертація ілюстрована 15 таблицями і 15 рисунками.

У вступі аргументовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет та гіпотезу дослідження; подано опис методів дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; представлено інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження, кількість публікації, структуру й обсяг дисертації.

Перший розділ – «Теоретичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів» – присвячений висвітленню теоретичних аспектів проблеми дослідження. У розділі розглянуто ключові поняття дослідження, проаналізовано сучасний стан опрацювання проблеми у філософській та психолого-педагогічній літературі; з'ясовано особливості та сучасний стан підготовки майбутніх психологів до збереження власного здоров'я та здоров'язбережувальної професійної діяльності; визначено структуру, критерії і показники сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів.

Особливу увагу у розділі приділено визначенню сутності і структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів. На підставі аналітичного огляду наукових праць дисертант обґрунтовує, що здоров'язбережувальна компетентність майбутніх психологів – це особистісне утворення, що інтегрує знання про здоров'я і здоровий спосіб життя; ціннісні орієнтації та мотиви, що мають здоров'язбережувальну спрямованість; уміння і навички, необхідні для збереження власного здоров'я та здоров'язбережувальної професійної діяльності. Слушною є думка дисертанта, що сутність здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів відображають мотиваційний (характеризує ціннісне ставлення до здоров'я, мотивацію до самозбереження, внутрішню готовність і потребу дбати про власне здоров'я, пріоритетність здоров'язбережувальних орієнтирів у професійній діяльності), когнітивний (відображає систему психолого-педагогічних, предметних і спеціальних знань про здоров'я й здоровий спосіб життя, розуміння теоретичних положень і концепцій здоров'язбереження, методик профілактики та подолання стресу, технік психотерапії і методів клінічної психології) і діяльнісний (передбачає сформованість умінь і навичок, необхідних для збереження власного здоров'я та здійснення здоров'язбережувальної професійної діяльності) компоненти. Для діагностування сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів дисертантом виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний та операційно-поведінковий критерії.

У другому розділі – «Організаційно-методичні основи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів» – на підставі вивчення сучасного стану та особливостей підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти дисертантом визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів, висвітлено їх реалізацію в освітньому процесі, схарактеризовано модель досліджуваного процесу.

Вагомим науковим результатом, що презентований у другому розділі є педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів. Дисертант обґрунтовує, що формування здоров'язбережувальної компетентності буде ефективним за таких педагогічних умов: забезпечення позитивної мотивації здобувачів до здійснення здоров'язбережувальної професійної діяльності на основі сформованих ціннісних орієнтацій; створення

особистісно орієнтованого освітнього середовища, спрямованого на формування культури здоров'я майбутніх психологів; використання в процесі фахової підготовки майбутніх психологів інтерактивних методів і технологій навчання, спрямованих на формування знань про здоров'я та розуміння основних положень здоров'язбереження; організація позанавчальної (самостійної) діяльності для набуття особистого досвіду здоров'язбережувальної діяльності.

Заслуговує схвалення представлена у розділі модель, що містить цільовий, теоретико-методологічний, змістово-процесуальний і діагностико-результативний блоки та формує цілісне уявлення про процес формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки.

У третьому розділі – «Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів» – висвітлено мету, завдання, програму і методику дослідницько-експериментальної роботи, проведеної для перевірки ефективності педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів; проаналізовано та узагальнено результати педагогічного експерименту. Дослідницько-експериментальна робота здійснювалася впродовж 2023 – 2025 років і передбачала підготовчо-організаційний, основний (константувальний та формувальний) і завершальний етапи. В результаті педагогічного експерименту отримано результати, котрі суттєво відрізняються в контрольних та експериментальних групах, що свідчить про ефективність педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів. Достовірність результатів дослідницько-експериментальної роботи забезпечується чіткою і логічною структурою проведеного дослідження, репрезентативністю вибірки здобувачів вищої освіти (208 здобувачів вищої освіти), надійними і валідними методиками, ґрунтовним аналізом емпіричних даних. Достовірність результатів педагогічного експерименту також підтверджена методами математичної статистики (критерій Пірсона χ^2).

Загальні висновки відповідають поставленим завданням і висвітлюють основні результати проведеного дослідження. Список використаних джерел оформлено відповідно до чинних вимог. Текст роботи доповнюють і увиразнюють додатки.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Основні положення і результати дослідження відображено у 10 опублікованих працях, з яких 4 статті у наукових фахових виданнях України (категорія Б); 4 – у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій; 1 стаття, що додатково відображає результати дослідження; 1 методичні рекомендації.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації

Експертиза тексту дисертації та аналіз результатів дослідження (висновків, пропозицій і рекомендацій) дає підстави стверджувати, що Олексієм Лунковим було дотримано вимог академічної доброчесності. Дисертантом відповідно до чинних вимог оформлені посилання на використанні джерела. Зміст анотації адекватно відображає результати дослідження і не містить інформації, що була б відсутня у тексті дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Олексія Лункова, відзначимо деякі положення, що мають дискусійний характер, а також висловимо окремі побажання:

1. Характеризуючи визначені у дослідженні педагогічні умови доцільно було б зазначити роль і місце різних видів практик у формуванні здоров'язбережувальної компетентності.
2. Підрозділ 3.1 доцільно було б доповнити діаграмами, що ілюструють рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів за кожним із визначених у дослідженні критерієм.
3. У роботі переконливо доведено ефективність педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів, але вважаємо, що в підрозділі 3.3 варто було б зробити ґрунтовніший якісний аналіз результатів педагогічного експерименту.
4. Привертає увагу дублювання тексту щодо реалізації педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів у підрозділах 2.1 і 3.3 дисертаційної роботи.
5. У переліку використаних джерел іноді зустрічаються застарілі джерела, що вже не відображають сучасний стан розвитку вищої освіти.

Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер і не зменшують теоретичне, наукове і практичне значення дисертаційного дослідження.

Висновок

Дисертація Лункова Олексія Михайловича на тему «Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх психологів» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, характеризується актуальністю і науковою новизною, має вагомое теоретичне і практичне значення, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами), Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Лу́нков Олексі́й Михайлович – заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 – Освіта / Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри екології та
біологічної освіти Хмельницького
національного університету

Галина БІЛЕЦЬКА

Підпис Галини БІЛЕЦЬКОЇ засвідчую:
доктор технічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Хмельницького національного
університету

Олег СИНЮК